

A „klasszikus századforduló” két
mellőzött évtizede: Politikai
praxis és politikai gondolkodás
(1795–1811/2)

Nagy Ágoston

NKE EJKK MTKI, tud. segédmunkatárs

Historiográfia és korszakolás

- Kontinuitás/megszakítottság vita
- Módszertani „kollektivizmus” (Koselleck, Pocock) vs. „individualizmus” (Skinner) (SzZG)
- Irodalomtörténet (nem annyira probléma) és történettudomány, eszmetörténet (probléma) → tkp. az 1790–95 és a reformkor közötti viszony
 - Ballagi („szabad” sajtó → politikai gondolkodás)
 - Szekfű, Kosáry (nemesi/rendi/feudális nacionalizmus, nyelvkérdés); Tarnai Andor
 - Miskolczy (progresszív bűvópatakok)
 - Vermes (tradícionális és progresszió)
 - Trencsényiek (szinte csak a „progresszív innováció” szerzői, ide sorolható gondolatok – Hajnóczy, Berzeviczy)
 - „politikai nyelvek” – Takáts (konstans valamik); van-e pl. „republikanizmus”? Szerencsés-e így nevezni?
- A rendi politikai-jogi intézmények, „alkotmányos rendiség” (Szijártó), rendi nemzettudat és a rendi reprezentatív nyilvánosság működése (belső innováció, változások, azonosítható külső hatások)
 - → hosszú távú hatások (mentalitás, társadalomszerkezet, intézmények, szimbólumok, politikai nyelv stb.) ; Tóth Zoltán „társadalmi rendiség” (Horváth G. K. rekonstrukciója)
 - → kezdjük el műveket, sőt korpuszokat olvasni, beszédaktusokat rekonstruálni kontextualista, biografikus-társadalomtörténeti érzékenységű keretben
- (Kisfaludy Sándor életművének, biográfiájának vizsgálata nyomán)

Problémák

- Magyar vagy magyarországi politikai gondolkodás? (birtokos nemesi mainstream, illetve a vonzásukban lévő „intelligencia”)
- Mi számít politikainak? Mik a forrásaink? (közélet és magánélet viszonyának problematikája) → gyakorlatilag bármi (vö. Kazinczy levelezése) → a korszakban előtérbe kerülnek a *nem tipikus* politikai műfajok (kevés a „vitatkozó” pamflet, korlátozott)
- Nyilvánosságok problémája (cenzúra, nyomtatás, kéziratosság, levelezések, oralitás stb.)
- Rendi nyilvánosság „társadalmi gyakorlatainak” működése és a kapcs. → rendi ünnepkultúra + nagy mediális, műfaji gazdagság (Vaderna és a „költészet születése”) → a szövegek „használata”
- Politikai elitek és politikáról gondolkodó elitek kapcsolata (reflexió szintjei), (közös) halmazok, kapcsolati hálók
- A politikai nyelvhasználat problémája (latin, német, magyar) → melyik vármegye nemesi elitje? (Demmel a szlovák anyanyelvű magyar nemességről) → nemesi nacionalizmus
- humanista iskolai oktatás és a latin nyelv szerepe, jogi-történeti műveltség (!) → nem feltétlenül „republikanizmus” és homogén keretrendszer (egyéni preferenciák stb.) + „hasznos”, „modern” tudományok (jogakadémiák)

A politika terei

- Folyamatos a politikai élet:
 - Diéta (egyén, vármegye, diétai nyilvánosság) → követek/követutasítások
 - Vármegyék – 52 „köztársaság” (R. W. Evans); „alkotmánybíróság” (Stipta); tkp. a *bene possessionati* oligarchiái (1819 – külső kényszer és „nemesi demokratizálódás”)
- Politikai műfajok
 - Referáló sajtó (szerkesztők szerepe)
 - Nyilvános repr. társadalmi-politikai gyakorlatokhoz (beiktatások, temetések, szemlék, választások stb.) kapcs. Műfajok: bemutató beszédek, alkalmi versek (számos típus)
 - Egyházi műfajok: prédikációtípusok (Lukácsi; „konzervatív felvilágosodás”?; „nép felvilágosítása”)
 - Háború idején mozgósítás → hagyományos alkalmi műfajok mellett „modern” propagandaműfajok (proklamációk, hirdetések stb.)
 - „pamfletek” száma korlátozott (nyelvkérdés; Ajkay)

Csomópontok

- Forradalom, háború, Napóleon (a hagyományos alkotmányosságot, tsadalmi berendezkedést fenyegető modellek) → „élet-halál küzdelem”, „krízishelyzet”
- „Adók, katonák” (Poór János) → a rendi ország mozgástere, erős diétai kontroll hadügyi kérdésekben (contributio, újonclétszám, subsidium, felkelés)
- Nemesi felkelések (1797, 1800/1, 1805, 1809, [1813]) – 1809 kivételes (minden nemesi családból egy ffi + mások is hozzájárulnak) → a korszak legteljesebb mozgósítása a „nemesség” körében; krízis és emancipáció; lojalitás és a nemesség/ország féloldalas erődemonstrációja (politikai jelentőség), szembesülés a valósággal az összeírások során; „nemzeti hadsereg”
- (Nemesi-)nemzeti kulturális intézményrendszer kiépítésére tett kísérletek (Ludoviceum, múzeum-könyvtár - adakozás); később: nemesi könyvtári „mozgalom”, színház
- Magyar „államnyelv” kérdése (1790/91, 92, 1805 stb.) röpiratok →
- Magyar katonai nyelv megteremtése (1809); kézikönyvek
- Tisztiszótári „mozgalom” (Viszota) -> Pest, Zala, Veszprém stb. (létező nyelvi norma rögzítése + fogalmi innováció); megyék „kreatív” törvényértelmezése (Zala megye 1830/31-ben)
- Nemesi-nemzeti történeti tudat (hadtörténeti és történeti irodalom, történelmi drámák): tudomány és irodalom között (Kisfaludy *Hunyadyja*)
- Nemesi nacionalizmus → NEM „fából vaskarika”! A közjogi elhatárolások mellett belépnek a nemzeti megkülönböztetések; fontos ideál: régi nemességgel rendelkező magyar (birtokos) nemes (Kisfaludy)

Köszönöm a figyelmet!